

ТИПОЛОГІЯ ФІНАНСОВИХ ПЛАНІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто сутність та сучасні підходи до класифікації фінансових планів. Здійснено типологію фінансових планів торговельного підприємства.

Ключові слова: фінансовий план, торговельне підприємство, види фінансових планів.

Важливим індикатором соціально-економічного розвитку держави є стан та динаміка розвитку торговельної діяльності. Торговельний бізнес України навіть в умовах глибоких трансформаційних змін залишається одним із видів економічної діяльності, що найбільш динамічно розвиваються: впродовж 2004-2006 рр. спостерігалось постійне зростання чистого доходу підприємств торгівлі, зберігалась висока її частка у формуванні доданої вартості; нарощувались обсяги активів. Водночас розвиток торгівлі супроводжується цілою низкою фінансових проблем. Особливого загострення вони набули в період розвитку фінансової кризи та посткризовий період. Вперше за останні роки галузь стала збитковою, що супроводжувалось суттєвим зниженням рівня фінансової стійкості та платоспроможності підприємств торгівлі України. Такий фінансовий стан обумовлювався з одного боку негативним впливом зовнішнього середовища, а з іншого – недостатньо ефективним механізмом управління фінансами. Система планування на підприємствах і фінансового планування зокрема виявилась недостатньо «працездатною»: неадекватною умовам господарювання, недостатньо гнучкою і адаптивною. Підприємства належним чином не відреагували на ситуацію, виявились неспроможними адаптуватись до змін, що є ознакою неефективної системи планування. Це обумовлює необхідність вдосконалення концептуальних положень та методичних підходів до планування загалом і фінансового планування, зокрема на підприємствах торгівлі.

Аспектам фінансового планування присвячена досить значна кількість робіт вітчизняних і зарубіжних фахівців. Окремі питання сутності, методології фінансового планування розглядаються в дослідженнях М. Білик, О. Г. Білої, І. О. Бланка, Л. О. Лігоненко, О. Н. Ліхачової, А. А. Мазаракі, В. П. Савчука, А. Н. Соломатіна, Н. М. Ушакової, Д. Хана та ін. Їх аналіз дозволяє зробити висновок щодо відсутності єдиного підходу до розуміння фінансового планування, класифікації його видів, типології фінансових планів, що обумовлює актуальність цього напрямку дослідження.

Метою статті є визначення сутності фінансового плану, виділення його особливостей та типологія фінансових планів торговельного підприємства.

Сучасні дослідники проблем фінансового планування [1, с. 12-14; 4, с. 108-109; 5, с. 50-51; 7, с. 437; 10, с. 407] одноставно наголошують на значній

ролі фінансового плану в системі фінансового забезпечення розвитку підприємства, пропонують методи фінансового планування, характеристику окремих його документів, але поряд з цим однозначно не визначають сутності фінансового плану. Більшість авторів розуміють під ним документ, який є результатом фінансового планування, що відображає забезпечення підприємства необхідними фінансовими ресурсами та спрямований на підтримання ефективності його фінансової діяльності у плановому періоді [7, с. 437]. У деяких дослідженнях змістовне навантаження терміну «фінансовий план» розуміється інтуїтивно очевидним, яке витікає з поняття фінансового планування, у визначенні сутності якого також відсутня єдина думка. Це певною мірою зумовлює різні підходи до виділення видів фінансових планів, їх змісту, створює певні перешкоди у здійсненні типології фінансових планів, яка на сьогодні відсутня. З огляду на це, вважаємо за потрібне сформулювати основні характеристики фінансового плану торговельного підприємства, які визначають його суть:

Фінансовий план становить документ, що є результатом процесу фінансового планування. Таку характеристику фінансового плану називають майже всі дослідники [4, с. 112; 7, с. 437; 8, с. 755].

Фінансовий план відбиває планові кількісні і якісні показники за усіма видами діяльності: операційної, інвестиційної, фінансової [10, с. 404-405].

Фінансовий план певною мірою впливає на плани операційної діяльності, оскільки в процесі його складання уточнюється загальна сума приросту нормативу власних оборотних коштів з урахуванням матеріально-технічного забезпечення та реалізації товарів [10, с. 405].

Фінансовий план підприємства забезпечує узгодження матеріальних, трудових, фінансових ресурсів. Одночасно використовується для контролю за ефективністю господарської діяльності підприємства, у чому виявляється активна роль фінансів у організації діяльності підприємства [10, с. 405].

Фінансовий план – це результат узгодження фінансових цілей і фінансових можливостей торговельного підприємства, вибору найкращого варіанту їх реалізації.

Фінансовий план має синтетичний характер, бо інтегрує, узагальнює і відображає результати планування за усіма його функціональними видами.

Фінансовий план характеризує фінансовий потенціал торговельного підприємства в плановому періоді.

Фінансовий план інтегрує цілі різних ієрархічних рівнів та функціональних напрямів управління.

Виходячи із зазначених характеристик, вважаємо, що фінансовий план є синтетичним документом, який є результатом фінансового планування, характеризує фінансовий потенціал підприємства в плановому періоді, координує цілі торговельного підприємства за різними ієрархічними рівнями, видами та функціональними напрямами діяльності, формулює найкращий варіант їх реалізації і виступає інструментом забезпечення та контролю

ефективності господарської діяльності торговельного підприємства.

На сучасному етапі розвитку підприємств та підходів до управління ними, результатом фінансового планування є система документів, тобто доцільно говорити про систему фінансових планів. З огляду на це, виникає необхідність типології фінансових планів торговельного підприємства.

Більшість дослідників [1, с. 24-25; 4, с. 110; 7, с. 440] у системі фінансових планів залежно від змісту та масштабів поставлених цілей виокремлюють стратегічний, тактичний та оперативний фінансові плани. Узагальнююча характеристика цих видів фінансових планів наведена в табл. 1.

Таблиця 1. Характеристика фінансових планів за змістом та масштабами поставлених цілей

Вид фінансового плану	Орієнтовний період розроблення	Характеристика
Стратегічний фінансовий план	3-5 років	Відображає основні цільові показники фінансового розвитку торговельного підприємства.
Тактичний фінансовий план	1 рік	Деталізує цільові показники фінансового розвитку, розшифровує шляхи їх досягнення за основними аспектами діяльності торговельного підприємства.
Оперативний фінансовий план	місяць	Обґрунтовує та конкретизує планові завдання, доводить їх до конкретних виконавців.

О. Н. Ліхачова [6, с. 9] класифікує фінансові плани підприємств залежно від їх організаційно-правових форм: фінансові плани господарських товариств (з повною, додатковою, обмеженою відповідальністю), фінансові плани акціонерних товариств, фінансові плани приватних підприємств. Така класифікація фінансових планів є доречною, оскільки організаційно-правова форма підприємства суттєво визначає особливості його фінансової діяльності.

На нашу думку, в основу систематизації фінансових планів торговельного підприємства доцільно додати класифікацію фінансових планів за видами торговельної діяльності (фінансовий план підприємства оптової торгівлі; фінансовий план підприємства роздрібною торгівлі) та за розміром торговельного підприємства (фінансовий план великого торговельного підприємства; фінансовий план середнього торговельного підприємства; фінансовий план малого торговельного підприємства), бо вид торговельної діяльності та розмір підприємства зумовлюють особливості операційної і фінансової діяльності, що відповідним чином знаходить відображення у фінансовому плані підприємства. Орієнтуючись на зазначені вище класифікаційні ознаки, ми пропонуємо наступний підхід до типології фінансових планів торговельного підприємства (табл. 2-4).

З огляду на те, що стратегічний фінансовий план є документом, що відображає результат вибору певного виду фінансової стратегії, в системі таких планів, перш за все, доцільно їх класифікувати залежно від орієнтації на певний вид фінансової стратегії. Спираючись на видову класифікацію фінансових стратегій, яка пропонується в роботах вітчизняних дослідників [2, с. 69-71; 3, с. 33], ми виділили стратегічні фінансові плани, що переважно

орієнтуються на формування фінансових ресурсів, розподіл фінансових ресурсів, дотримання фінансової безпеки торговельного підприємства. Зазначені види фінансових стратегій і адекватні стратегічні фінансові плани узгоджуються із загальнокорпоративною стратегією та стратегічною фінансовою позицією підприємства.

На наш погляд, у системі стратегічних фінансових планів великих та середніх торговельних підприємств різного виду діяльності та організаційно-правової форми доцільно диференціювати фінансові плани залежно від масштабів охоплення плановими процедурами і виділити стратегічний фінансовий план підприємства, стратегічні фінансові плани окремих структурних підрозділів, напрямів діяльності та бізнес-одиниць, які відображають стратегічні фінансові показники діяльності підприємства загалом, окремого структурного підрозділу, напряму діяльності, окремих бізнес-одиниць відповідно. Всі ці плани узгоджені та збалансовані за усіма показниками та параметрами.

Окрім цього, стратегічні фінансові плани доцільно класифікувати за видами діяльності, результати та фінансові параметри якої вони віддзеркалюють. Таким чином, доцільно виділити стратегічний фінансовий план операційної діяльності, який відображає цільові фінансові результати операційної діяльності; стратегічний фінансовий план інвестиційної діяльності, який описує цільові фінансові показники за інвестиційною складовою; стратегічний фінансовий план з фінансової діяльності, який відображає цільові параметри фінансування на стратегічний період.

У системі поточних фінансових планів торговельного підприємства традиційно виокремлюють і детально описують [4, с. 116; 7, с. 442;

Таблиця 2. Типологія стратегічних фінансових планів торговельного підприємства

Базові класифікаційні ознаки	За організаційно-правовими формами підприємства	За видами торговельної діяльності	За розміром торговельного підприємства
За змістом та масштабом поставлених цілей:	<ul style="list-style-type: none"> – фінансовий план господарських товариств; – фінансовий план акціонерних підприємств; – фінансовий план приватних підприємств 	<ul style="list-style-type: none"> – фінансовий план підприємства оптової торгівлі; – фінансовий план підприємства роздрібною торгівлі. 	<ul style="list-style-type: none"> – фінансовий план великого торговельного підприємства; – фінансовий план середнього торговельного підприємства; – фінансовий план малого торговельного підприємства.
Стратегічний фінансовий план (СФП)	1. Залежно від орієнтації стратегічних фінансових цілей (виду фінансової стратегії):		
	<ul style="list-style-type: none"> – СФП, орієнтований переважно на формування фінансових ресурсів; – СФП, орієнтований переважно на розподіл фінансових ресурсів; – СФП, орієнтований переважно на дотримання фінансової безпеки. 		
	2. За масштабом охоплення плановими процедурами:		
	<ul style="list-style-type: none"> – СФП підприємства; – СФП окремих структурних підрозділів; – СФП окремих напрямів діяльності; – СФП окремих бізнес-одиниць. 		
	3. За видами діяльності:		
	<ul style="list-style-type: none"> – СФП, що відображає цільові фінансові результати по операційній діяльності; – СФП, що відображає цільові фінансові показники інвестиційної діяльності; – СФП по фінансовій діяльності. 		

8, с. 758] три основних документи: план доходів та витрат, балансний план та план надходження і витрачання грошових коштів. На наш погляд, поточні фінансові плани торговельного підприємства доцільно класифікувати залежно від орієнтації на певні параметри фінансового стану. Такі плани є певними програмами із забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, рентабельності тощо і дозволяють скоординувати зусилля різних функціональних підрозділів на вирішенні певних фінансових проблем.

Великі торговельні підприємства зазвичай мають складну структуру управління, систему функціональних департаментів, відділів. У складі фінансового департаменту можуть виокремлюватись різні функціональні підрозділи, що займаються вирішенням окремих функціональних задач фінансового управління. Процес фінансового планування в таких підприємствах значно ускладнюється, протікає в декілька етапів з огляду на окремі функціональні напрями управління загалом і фінансове зокрема. А тому ми виокремили види фінансових планів залежно від функціональних напрямів управління і фінансового менеджменту, які після їх складання узгоджуються, координуються і інтегруються в основні документи поточного фінансового плану. Перелік таких планів визначається індивідуально для кожного підприємства залежно від особливостей організаційно-функціональної структури управління і структури фінансового департаменту. Можливий перелік планів за цими класифікаційними ознаками наведено в табл. 3.

Система фінансових відносин торговельних підприємств характеризується складною структурою розрахунків з різними агентами: державою, постачальниками, інвесторами, кредиторами, страховими компаніями тощо, які формують поле зацікавлених осіб і прагнуть у процесі таких відносин

задовольнити свої фінансові інтереси. Виходячи з цього, ми пропонуємо виокремити відповідні поточні фінансові плани, які відображають фінансові параметри цих відносин, що, на нашу думку, дозволить підвищити їх ефективність і результативність як для підприємства, так і для контрагентів, сприятиме покращенню інвестиційної привабливості підприємства, його кредитоспроможності, підвищенню іміджу платника податку, покупця і продавця.

Розвиток процесно-орієнтованого управління, на наш погляд, зумовлює необхідність виділення видів поточних фінансових планів за процесами. Перелік таких планів визначається індивідуально для кожного підприємства і обумовлюється особливостями його операційної діяльності, системи управління. З огляду на те, що для виконання багатьох процесів залучаються фахівці з різних функціональних підрозділів, розробка таких планів створює передумови для раціоналізації і підвищення ефективності діяльності торговельного підприємства.

Високий рівень динамічних змін зовнішнього середовища робить нагальною потребою обґрунтування декількох варіантів поточних фінансових планів: оптимістичного, помірнього і песимістичного, на чому наголошує більшість дослідників [4, с. 115; 7, с. 440]. Такі види планів ми також вважаємо необхідними.

Як і в системі стратегічних фінансових планів, вважаємо за потрібне здійснювати поділ поточних фінансових планів залежно від масштабів охоплення плановими процедурами та видами діяльності. Це забезпечить узгодженість стратегічної і тактичної підсистем планування, деталізацію відповідних стратегічних планових документів.

Типологія фінансових планів дозволяє торговельному підприємству раціоналізувати плановий процес, підвищити його якість та

Таблиця 3. Типологія поточних фінансових планів торговельного підприємства

Базові класифікаційні ознаки	За організаційно-правовими формами підприємства	За видами торговельної діяльності	За розміром торговельного підприємства
За змістом та масштабом поставлених цілей:	- фінансовий план господарських товариств; - фінансовий план акціонерних підприємств; - фінансовий план приватних підприємств	- фінансовий план підприємства оптової торгівлі; - фінансовий план підприємства роздрібною торгівлі.	- фінансовий план великого торговельного підприємства; - фінансовий план середнього торговельного підприємства; - фінансовий план малого торговельного підприємства.
Тактичний (поточний) фінансовий план (ПФП):	1. За змістом окремих планових документів: - план доходів і витрат; - балансовий план; - план надходження і витрачання грошових коштів.		
	2. За спрямованістю на окремі параметри фінансового стану: - ПФП з підвищення рентабельності діяльності; - ПФП із забезпечення платоспроможності підприємства.		
	3. За функціональними напрямками управління: - ПФП маркетингової діяльності; - ПФП комерційної діяльності; - ПФП закупівельної діяльності; - ПФП із забезпечення відділу персоналу.		
	4. За функціональними напрямками фінансового менеджменту: - ПФП формування капіталу; - ПФП формування активів; - ПФП дивідендних виплат; - ПФП по нейтралізації фінансових ризиків; - ПФП антикризових заходів;		
	5. За видом фінансових відносин з контрагентами: - ПФП фінансових відносин з державою; - ПФП фінансових відносин з інвесторами; - ПФП фінансових відносин з кредиторами; - ПФП фінансових відносин з постачальниками; - ПФП фінансових відносин із страховими компаніями;		
	6. За видами фінансових процесів (з огляду на процеси, що доцільно виокремити на підприємстві).		
	7. За орієнтацією на стан економічної ситуації: - Оптимістичний ПФП; - Помірний ПФП; - Песимістичний ПФП.		
	8. За масштабом охоплення плановими процедурами (аналогічно з класифікацією СФП).		
	9. За видами діяльності (аналогічно з класифікацією СФП).		

ефективність, що позитивно відобразиться на результатах діяльності підприємства загалом.

Проведене дослідження дозволило нам зробити наступні висновки:

1. Підвищення ефективності та якості фінансового планування потребує запровадження певної номенклатури фінансових планів, які узгоджуються та координуються між собою, що досягається шляхом їх типології в теоретичній площині.
2. Типологія фінансових планів ґрунтується на таких базових класифікаційних ознаках як зміст планів та масштаб поставлених цілей, організаційно-правова форма підприємства, вид торговельної діяльності та розмір підприємства.
3. Визначена нами система базових класифікаційних ознак дозволила здійснити типологію фінансових планів торговельного підприємства за багатьма запропонованими автором принципами.

4. Запропонована типологія фінансових планів потребує обґрунтування типології планових фінансових показників, що стане предметом подальшого дослідження автора.

Список літератури

1. Біла, О. Г. Фінансове планування і прогнозування: навчальний посібник [Текст] / О. Г. Біла. — Львів: Компакт-ЛВ, 2007. — 316 с.
2. Блакита, Г. В. Фінансова стратегія торговельних підприємств: методологічні та прикладні аспекти: монографія [Текст] / Г. В. Блакита –К.: КНТЕУ, 2010. -244 с.
3. Бланк, И. А. Финансовая стратегия предприятия [Текст] / И. А. Бланк –К.: Ника-Центр Эльга, 2004. – 711 с.
4. Бланк, И. А. Основы финансового менеджмент [Текст] Т. 1. / И. А. Бланк; 3-е изд., перераб. и доп. –М.: ОМЕГА-Л, 2011. – 656 с.
5. Довбня, С. Б. Актуалізація системи фінансового планування підприємства. / С. Б. Довбня // Вісник технологічного університету Поділля. Екон. Науки. – Хмельницький, 2000. -№4, ч.2. –С.50-54.

Таблиця 4. Типологія оперативних фінансових планів торговельного підприємства

Базові класифікаційні ознаки	За організаційно-правовими формами підприємства	За видами торговельної діяльності	За розміром торговельного підприємства
За змістом та масштабом поставлених цілей:	- Фінансовий план господарських товариств; - Фінансовий план акціонерних підприємств; - Фінансовий план приватних підприємств	- фінансовий план підприємства оптової торгівлі; - фінансовий план підприємства роздрібною торгівлі.	- фінансовий план великого торговельного підприємства; - фінансовий план середнього торговельного підприємства; - фінансовий план малого торговельного підприємства.
Оперативний фінансовий план (бюджет)	1. За видами діяльності [4,с.126; 5 с.52-54; 7, с.444; 10,с.435]: - бюджет операційної діяльності; - бюджет інвестиційної діяльності; - бюджет фінансової діяльності;		
	2. За видами витрат [4,с.126; 5 с.52-54; 7, с.444; 10,с.435]: - поточний бюджет; - капітальний бюджет;		
	3. За широтою номенклатури витрат [4,с.126; 5 с.52-54; 7, с.444; 10,с.435]: - функціональний бюджет; - комплексний бюджет;		
	4. За методами розробки [4,с.126; 5 с.52-54; 7, с.444; 10,с.435]: - стабільний бюджет; - гнучкий бюджет.		
	5. За видами процесів [4,с.126; 5 с.52-54; 7, с.444; 10,с.435]: (визначається індивідуально залежно від доцільності виокремлення окремих бізнес-процесів на підприємстві)		

6. Лихачева, О. Н. Финансовое планирование на предприятии: учебно-практическое пособие [Текст] / О. Н. Лихачева –М.: Проспект, 2004. -264 с.
7. Лігоненко, Л. О. Фінанси підприємства: підручник [Текст] / Л. О. Лігоненко, Н. М. Гуляєва, Н. А. Гринюк. –К.: КНТЕУ, 2007. -491 с.
8. Мазаракі, А. А. Економіка торговельного підприємства [Текст]/ А. А. Мазаракі, Л. О. Лігоненко, Н. М. Ушакова. –К.: Хрещатик, 1999. -800 с.
9. Савчук, В. П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент [Текст]/ В. П.Савчук. –К.: Издательский дом «Максимум», 2006. – 884 с.
10. Фінанси підприємств: підручник [Текст] / А.М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; Під ред. А. М. Поддєрьогіна.; 5-е вид., перероб. та допов. –К.: КНЕУ, 2004. -546 с.
11. Хан, Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга [Текст] Пер.с нем. / Под ред. и с предисл. А. А. Турчака, Л. Г. Головача, М. Л. Лукашевича / Д. Хан – М.: «Финансы и статистика», 1997. – 800 с.

РЕЗЮМЕ

Сытник Анна

Типология финансовых планов торгового предприятия

Рассмотрено сущность и современные подходы к классификации финансовых планов. Осуществлена типология финансовых планов торгового предприятия.

RESUME

Sytnyk Hanna

Typology of financial plans of the commercial enterprise

The essence and modern approaches to the financial planning classification are reviewed. Typology of commercial enterprise's financial plans is made.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2012 р.